

FARKLI LİSELERDE ÖĞRENİM GÖRMEKTE OLAN 16–18 YAŞ GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERİN DENETİM ODAĞI DÜZEYLERİ İLE BAZI KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI*

Vahdettin YAŞAR**

Özet

Bu çalışmada, denetim odağı ile iki farklı okulda okuyan öğrencilerin belirli kişilik özellikleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Birinci okul türü Genel Liselerin sayısını simgelemektedir, Endüstri Meslek Liselerinin sayısı diğer okul türünü simgelemektedir. Bu türdeki okullar Türk Eğitim sisteminde Örgün Okullar olarak sınıflandırılmaktadır. Araştırmada kullanılan Denetim odağı Ölçeği, Rotter tarafından geliştirilmiştir. Rotter'ın Denetim Odağı Ölçeğini Türkçeye İhsan Dağ uyarlamıştır. Kişilik değerlendirmesi amacıyla standardizasyonu Savran (1993) tarafından yapılmış olan Sıfat Tarama Listesi bazı kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Çalışma 2005–2006 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubu 363 kişiden oluşmaktadır, bunların 165'i kız, 198'i erkektir. Genel Lise öğrencilerinin sayısı 249'dur. Bunların 102'si erkek, 147'si kızdır. Endüstri Meslek Lisesi öğrenci sayısı 114'tür. Bunların 96'sı erkek, 18'i kızdır. Katılımcıların yaşları 16–18 arasında değişmektedir. Araştırma verilerinin istatistiksel analizleri "SPSS 11,5" programı kullanılarak, araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında yapılmıştır. Araştırma verilerinin analizleri sonucunda elde edilen bulgular tablolar hâlinde verilmiştir. Elde edilen bazı sonuçlar aşağıdadır:

1. Genel lise öğrencilerinin Rotter Denetim Odağı Ölçeği puanları ile ACL kişilik özelliklerinden olan başarıma, başatlık, özgüven ve yaratıcılık alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.
2. Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Rotter Denetim Odağı Ölçeği puanları ile ACL kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.
3. Öğrencilerin devam ettikleri okul ile bir kişilik özelliği olarak yaratıcılık arasında Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri lehine farklılık bulunmuştur.
4. Genel lise ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile cinsiyet, okul türü, öğrencilerin okudukları bölüm, ailelerin sosyo ekonomik düzeyi ve algılanan ebeveyn tutumları değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Anahtar Sözcükler: Denetim odağı, kişilik özellikleri

* Bu araştırma 2006 yılında Marmara üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programında yapılan "Farklı Liselerde Öğrenim Görmekte Olan 16–18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Denetim Odağı Düzeyleri İle Bazı Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması" başlıklı Yüksek Lisans tezinin bir bölümüne dayanmaktadır.

** Uzm. Psk. Dan.; Avucular Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürü

Giriş

Kişilik; geçmişte olduğu gibi günümüzde de üzerinde en çok araştırma yapılan konulardan birisi olma özelliğini korumaktadır. Kişiliğe ilişkin pek çok şey söylenmesine rağmen, pek çok farklı yönü olması sebebiyle tanımlanmasında zorluklar yaşanmaktadır.

Psikolojide kişilik, kapsamı en geniş kavramlardan birisidir. Kişilik kelimesinin bütün teorisyenlerin üzerinde anlaştığı bir tanımlanması yoktur. Her teorisyen kişilik kavramını kendi anladığı biçimde tanımlamıştır.

Allport (1961), kişiliğin birbirinden farklı olarak 48 şekilde tanımladığını tespit etmiştir. Ayrıca kişiliği ifade eden 17953 sözcük bulunduğunu ve bunların hiç birinin tam olarak eş anlamda olmadığı belirlenmiştir (Otrar,1997, s.9).

Yerli ve yabancı literatüre bakıldığında kişiliğe dair pek çok tanım yapıldığı görülür. Bunun başlıca nedeni tanımların farklı kuramsal görüşlere dayanmasıdır. Buna rağmen yapılan tanımlamalarda bir ortaklıkta söz konusudur. Ortak tanımlar çerçevesinde kişiliği farklı görüşler farklı şekillerde tanımlamışlardır.

Ruhbilim Terimleri Sözlüğünde kişilik, kişinin işler durumundaki ruhsal, bedensel ve fizyolojik özelliklerinin kendine özgü olan az çok durağan bütünlüğü şeklinde tanımlanmaktadır (Enç, 1990, s. 97).

Kişilik, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçlerdir (Burger, 2006, s.23).

Kişilik, insanın fikri, hissi, sosyal ve moral değerlerinin bir sentezidir (Songar,1986, s.152).

Kişilik, bir kimseyi diğerlerinden ayıran manevi genel karakteristiklerin tümüdür (Cole ve Morgan, 1985).

Kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 1993, s.404).

Kişilik, bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevreye uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir. Bütün bu özellikler bireyde kendine özgü ve ahenkli, bir bütün oluşturur ve kişilik adı altında onu diğer bireylerden ayırıcı bir niteliğe bürünmüş olur (Otrar, 1997, s.12).

Günümüzde kişilik teriminin karşılığı olan tanımlar, üç özellik etrafında toplanmaktadır:

- Kişilik, bir insanın sosyal becerilerinin yani diğer insanlarla çeşitli koşullarda çeşitli biçimlerde olan ilişkilerinin ve davranışlarının toplamıdır.
- Kişilik, bir insanın diğer insanlarda oluşturduğu imajdır.
- Kişilik, bir insanın kendinde olan özellikleri ile çevresi arasında geliştirdiği ilişkilerinin oluşturduğu davranış eğilimlerinin toplamıdır (Yanbastı, 1996, s.10–11).

Bu güne kadar yapılan tanımlarda kişilik; bir insanı başkalarından ayıran sosyo kültürel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünü olarak değerlendirilmiştir. Bir başka deyişle, kişilik kavramından; bir insanı nesnel ve öznel yanlarıyla diğerlerinden farklı kılan duygu, düşünce, tutum ve davranış özelliklerinin tümü anlaşılmalıdır.

◆ Vahdettin Yaşar

Kişilik özelliklerinin doğuştan mı geldiği yoksa sonradan mı edinildiği sürekli bir tartışma konusu olmuştur. Günümüzdeki yaklaşımlar kişilik özelliklerinin kazanılmasında her iki faktöründe belli şekilde etkili olduğuna vurgu yapmaktadır.

Normal kişilik özellikleri, çocuğun doğduğu andan itibaren çevresindeki olaylarla başa çıkmak için geliştirdiği, öğrendiği stratejilerdir. Normal gelişim süreci içinde bireyler, çevreleriyle etkileşimleri sırasında, kendilerine, diğer insanlara ve dünyaya yönelik bazı inançlar geliştirirler.

Davranışçı yaklaşıma göre kişilik özelliklerinin çoğu ailenin veya çevrenin çocuğa uyguladığı ödül ve cezalara bağlı olarak şekillenmektedir. Birçok kişilik özelliği davranışın yapılma olasılığını arttıran ödüllerle pekiştirilmesi sonucunda kazanılmaktadır. Ödüllendirilen davranışlar yapılmaya devam etmekte, cezalandırılan veya söndürülen davranışlar ise azalmaktadır. Buradan hareketle denilebilir ki kişilik özellikleri bebeklikten itibaren gelişmeye başlar ve içinde yaşanılan sosyal çevrede diğerlerini örnek alma, taklit, gözleme yoluyla şekillenmektedir. Bunun yanı sıra beslenme, anne-baba tutumları, coğrafi ve demografik çevre gibi kalıtımla ilgisi olmayan dış şartların kişilik üzerindeki etkileri de son derece güçlüdür.

Kişilik özellikleri bireyin sıklıkla yaptığı veya kişinin en tipik davranışı olduğu için bireye özeldir. Bu davranışlar bireyi başkalarından farklılaştırdığı için ayırt edicidir. Kişiliğin incelenmesinde bireyin başkalarından hangi noktada veya noktalarda ayrıldığı ön plana çıkmakta ve önem kazanmaktadır (Morgan, 1991, s.331; Köknel, 1982, s.21; Baymur, 1989, s.253).

Kişilik özelliklerinin betimlenmesiyle bireyi tanımak, onun duygu, düşünce ve davranışlarını yorumlayabilmek mümkün olmaktadır. Araştırmacılar, insanın potansiyelini anlayabilmek ve kullanabilmek için insanı içinde bulunduğu çevre ile birlikte gözlemeye başlamışlardır. Bu gözlemler ile başlayan çabalar giderek bilimselleşmiş, özellikle yirminci yüzyılın başlarında "Davranışçı Psikoloji" akımının temel çıkış noktasını teşkil etmiştir.

Davranışçı psikoloji ekolü; gözlenebilir davranışları inceleyerek insanın anlaşılabilirliğini, bu nedenle davranış ve davranışı belirleyen etmenlerin saptanması gerektiğini belirtmektedirler. Davranışçı yaklaşım, insanın gözlenebilen davranışlarının ölçülebileceğini ve yeni ortamlarda aynı şartların, kısmen sağlanması ile daha önce ölçülen(değerlendirilen) davranışın birey tarafından tekrarlanma olasılığının yüksek olacağını kabul eder.

Öğrenmeyi, uyarıcı-tepki ilişkisi içerisinde ele alıp pekiştirmenin önemini vurgulayan davranışçılar ile karmaşık bir yapıya sahip insanı uyarıcı-tepki basit kalıbıyla açıklamanın yetersiz olacağını söyleyen biliş kuramcılarının görüşleri Rotter'in "sosyal öğrenme kuramında" birleşmişlerdir.

Rotter'in sosyal öğrenme kuramına göre bireylerin yaşadıkları ve diğerlerinin yaşantılarına bakarak edindikleri öğrenmeler bireyin davranış potansiyelini belirler. Bu potansiyel davranışlardan hangilerini nerede kullanacağı ise kişilerin elde edeceklerini düşündükleri ödül ve cezalara bağlıdır. Bu beklentilerin kökeni ise bireyin yaşadığı olaylardan öğrendikleridir.

Rotter'in Sosyal öğrenme kuramında üzerinde durduğu kişilik özelliklerinden biri hatta en önemlisi denetim odağı kavramıdır. Bir kişilik boyutu olarak ele alınan ve incelenen denetim odağı yönünden bireylerin anlamlı bir şekilde birbirlerinden

ayrıldıkları son yıllarda yapılan pek çok araştırma ile ortaya konmuştur. Ayrıca bu çalışmalarda içsel ve dışsal denetimlilerin özelliklerini ortaya koyan önemli bulgular elde edilmiştir. Bu araştırmalarda, içsel denetimlilerin dışsal denetimlilerle karşılaştırıldığında daha başarılı, entelektüel, toplumsal olaylarda daha aktif, daha girişimci oldukları ve bağımsız bir kişilik yapısı gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Yine bulgulara göre dıştan denetimliler, çevre üzerinde kontrollerinin olmadığını inandıkları ve olayları denetleyemeyeceklerini düşündüklerinden dolayı daha kaygılı, pasif, kuşkucu ve dogmatiktirler. Ayrıca dıştan denetimliler hem kendilerine hem başkalarına daha az güvenen, kendini tanımada yetersiz, toplumsal kabul ihtiyaçları az olan, saldırgan ve daha çok savunma mekanizmalarını kullanma eğilimindedirler (Yeşilyaprak, 1989, s.106-107).

Denetim odağının olumlu veya olumsuz birtakım kişilik özelliklerini betimlemesi araştırmacıları bireyin gelişim süreci içinde içsel ya da dışsal denetimli bir kişilik özelliği geliştirmesine etki eden etmenleri incelemeye yöneltmiştir.

Böylece yapılan teorik incelemeler sonucunda bu araştırmada, 16-18 yaş grubu öğrencilerinin denetim odağı üzerinde başarı, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, yakınlık, bağımsızlık, saldırganlık, değişiklik, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, ideal benlik, yaratıcı kişilik, liderlik değişkenlerinin etkisi incelenmek istenmiştir. Ayrıca araştırmada sırasıyla cinsiyet, gelir durumu, ebeveyn çocuk yetiştirme tutumu, öğrenim görülen lise ile denetim odağı arasında ne türde bir ilişki olduğu araştırılmıştır.

Kişilik, bireyin bütün özelliklerinin ahenkli bir bütünü olduğuna göre tüm davranışlarını etkiler. Denetim odağı ile hangi kişilik özelliklerinin ne derece ilişkili olduğunun belirlenmesine yönelik araştırmalar sonucunda elde edilecek bulguların eğitimde, okul rehberlik hizmetlerinde ve diğer alanlarda önemli bir yer alacağı muhakkaktır.

Amaç

Araştırmanın temel amacı, farklı liselerde öğrenim görmekte olan 16-18 yaşları arasındaki öğrencilerin denetim odağı düzeyleri ile bazı kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin saptanarak karşılaştırılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

1. Genel Liselerde öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrencilerin denetim odağı düzeyleri; Cinsiyete göre, Öğrenim görülen bölüme göre, Okunan Lise türüne göre, algılanan anne baba tutumuna göre, ailenin gelir grubuna göre farklılaşmakta mıdır?

2. Endüstri Meslek Liselerinde öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrencilerin denetim odağı düzeyleri; Cinsiyete göre, Öğrenim görülen bölüme göre, Okunan Lise türüne göre, algılanan anne baba tutumuna göre, ailenin gelir grubuna göre farklılaşmakta mıdır?

3. Genel liselerde öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrenciler hangi kişilik özelliklerine sahiptir?

4. Endüstri Meslek liselerinde öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrenciler hangi kişilik özelliklerine sahiptir?

◆ Vahdettin Yaşar

5. Genel Lise (Klasik Lise) ve Endüstri Meslek Lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin ölçülen kişilik özelliklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

6. Genel lise öğrencilerinin bir kişilik özelliği olarak Saldırganlık, başarıma, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, yaratıcı kişilik, liderlik ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

7. Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin bir kişilik özelliği olarak Saldırganlık, başarıma, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, yaratıcı kişilik, liderlik ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Önem

Çocukların sosyalleşmesinde birinci derecede sorumlu ve etkili olan kaynak; anne, baba ve ailedir. Aile ortamında ebeveynin tutumları, değerleri, zevkleri çocuğun kişiliğinin gelişiminde etkilidir. Yine çocuğun kişiliğinin gelişimi üzerinde okulun, öğretmenlerin ve arkadaş çevresinin etkisi de bilinmektedir. Çocuğun davranışlarını etkileyen faktörlerden biri de içinde bulunduğu okul ortamındaki sosyal çevrenin etkileridir. Çocuğun gelişimi ve eğitiminde sorumluluğu önemli ölçüde üstlenmiş kişiler olarak öğretmenlerin ve arkadaş çevresinin özellikleri bu bakımdan önem kazanacaktır. Bireyin gelişim süreci içinde içsel ya da dışsal denetimli bir kişilik özelliği geliştirmesine etki eden etmenleri belirlemek ve bu alanda çalışmalar yapmak kişilik kavramını daha iyi tanımamıza yardım edecektir. Bu araştırma özellikle kişilik özellikleri ile denetim odağı arasında bir farklılığın olup olmadığının ortaya koymasından önemlidir. Araştırmadan elde edilecek bulgular Okul Rehberlik Hizmetleri alanında çalışan Rehber öğretmenler; Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde çalışan uzmanlar ve alanda çalışan eğitimciler için bir kaynak olabilecektir.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, 2005–2006 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.

2. Araştırmanın örneklemini, İstanbul ili Avcılar İlçesindeki dört lisede okuyan lise son sınıftaki 16–18 yaşındaki öğrenciler ile sınırlıdır. Bu okullar şunlardır: Avcılar lisesi, Avcılar 50. Yıl İnsa Lisesi, Avcılar Süleyman Nazif lisesi, Avcılar Endüstri Meslek lisesidir.

3. Kişilik özellikleri, kullanılan kişilik testinin saldırganlık, başarıma, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, yaratıcılık, liderlik olmak üzere on iki alt ölçeğiyle sınırlıdır.

4. Bu araştırma ile ölçülmek istenen denetim odağı düzeyi Rotter Denetim odağı Ölçeğinin (RDOÖ) ölçtüğü nitelikler ile yine araştırma ile ölçülmek istenen kişilik özellikleri Sıfat Tarama Listesi (ACL) Ölçeğinin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Araştırma genel tarama modelindedir. Araştırmada farklı liselerde öğrenim görmekte olan 16–18 yaşları arasındaki öğrencilerin denetim odağı düzeyleri ile bazı kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri ve farklılıkları çeşitli değişkenlerce incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

2005–2006 eğitim ve öğretim döneminde, İstanbul ili Avcılar ilçesindeki lise son sınıfta öğrenim görmekte olan 16–18 yaş grubundaki öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Örneklemini, İstanbul ili Avcılar ilçesinden random olarak seçilen 4 lise (Avcılar Lisesi, Avcılar 50. Yıl İnsa Lisesi, Avcılar Süleyman Nazif lisesi, Avcılar Endüstri Meslek lisesi) örnekleme alınmıştır. Örneklem son sınıf öğrencilerinden, tesadüfî örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmanın örnekleme grubu 165'i kız, 198'i erkek öğrenci olmak üzere toplam 363 lise son sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Örneklem grubu olarak kullanılan denekler Avcılar Lisesi (n= 62), Avcılar 50. Yıl İnsa Lisesi (n= 90), Avcılar Süleyman Nazif lisesi(n= 97), Avcılar Endüstri Meslek lisesi (n= 114) okulların son sınıfında okuyan öğrencilerinden, tesadüfî örnekleme yöntemiyle seçilmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada temel verileri öğrencilerden alınan ve sayısal olarak ifade edilen görüşler oluşturmuştur. Araştırmanın kuramsal yapısına ait bilgiler derlendikten sonra çalışmada bilgi toplamak amacıyla öncelikle öğrencilerin kişisel bilgilerini; cinsiyet, öğrenim gördükleri lise türü, öğrenim gördükleri alan ve algıladıkları anne-baba tutumunu belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgiler Formu kullanılmıştır.

Öğrencilerin denetim odaklarını belirlemek amacıyla Rotter Denetim Odağı Ölçeği (RDOÖ) kullanılmıştır. Rotter (1966), tarafından geliştirilen bu ölçek 29 maddeden oluşmakta ve bireylerin genelleşmiş kontrol beklentilerinin, içsellik-dışsallık boyutu üzerindeki konumunu saptamayı amaçlamaktadır. Her madde, zorunlu seçmeli cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır. 6 madde ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiştir ve diğer 23 maddenin dışsallık yönündeki seçenekleri birer puanla değerlendirilmektedir. Böylece ölçek puanları sıfır ila 23 puan arasında değişmekte ve yükselen puan dış denetim odağı inancının artmasına işaret etmektedir. Rotter denetim odağı ölçeğini Türkçeye İhsan DAĞ uyarlamıştır. Testin geçerlik ve güvenilirlik çalışması üniversite öğrencileri üzerine yapılmıştır. Roter denetim odağı ölçeğinin test-tekrar test güvenilirlik kat sayısı. 83 tür. Ölçeğin KR-20 tekniği ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı. 68, CRONBACH alfa iç tutarlık katsayısı ise .70 olarak bulunmuştur. Esas araştırma örneklemini (N=532) verileri üzerinden iç tutarlık katsayısı da .70'dir. Deneklerin görüşme denetim odağı puan ortalaması ile Roter denetim odağı ölçeği puanları arasında .69 luk bir Pearson korelasyonu elde edilmiştir. Bu da aracın ölçtüğü boyutu kabul edilebilir düzeyde geçerli bir şekilde ölçebildiğini göstermektedir (Dağ, 1991, s.11–12).

Öğrencilerin kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla ise 1993'de Canan SAVRAN'ın dilsel eşdeğerlilik, geçerlik, güvenilirlik ve norm çalışmasını yaptığı Sıfat Tarama Listesi (ACL) kullanılmıştır. Sıfat tarama listesi ilk olarak 1949 yılında Berkeley Kişilik Değerlendirme ve Araştırma Enstitüsü'nde (IPAR) Enstitü personelinin değerlendirme programında kullanılmak üzere geliştirilmiştir. Sıfat Tarama Listesi, bireyi tanımayı amaçlayan somut ve bireysel bir tekniktir(Savran, 1993). Test çeşitli revizyonlara uğradıktan sonra 1983 yılında yayınlanan 2. el kitabı ile en son halini almıştır. Testin Türkiye koşullarına uygun dilsel eşdeğerlilik, geçerlilik, güvenilirlik ve

◆ Vahdettin Yaşar

norm çalışmaları 1993 yılında Savran tarafından gerçekleştirilmiştir. Güvenirlilik çalışmalarında istikrarlılık katsayısı .78, iç tutarlılık katsayısı .93, ve . 67 olarak bulunmuştur. Geçerlilik çalışmalarında ise Edward's Kişisel Tercih Envanteri (EPPS) ile Sıfat Tarama listesinin ihtiyaç ölçekleri arasında, bütün alt ölçekler için 0.05 düzeyinde manidar ilişki bulunmuştur. Orijinal Sıfat Tarama Listesi beş alt bölümden, 37 alt ölçekten oluşmaktadır.

Verilerin Yorumlanması

Anket formları öğrencilere uygulandıktan sonra elde edilen bulgular bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde SPSS 11.5 programı kullanılmıştır. Bu aşamada frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma analizleri yapılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde yapılan çalışmada elde edilen sonuçlardan bazı bölümlerine yer verilecektir.

Bu çalışmada örnekleme oluşturan 16–18 yaş grubundaki Genel Lise (GL) ve Endüstri Meslek Lisesine (EML) devam eden öğrencilerin cinsiyet durumları, okudukları okul, okudukları bölüm, anne ve baba tutumu ve öğrencilerin sosyo ekonomik düzeyleri ile ilgili soruların analizi

Araştırmaya katılan örneklemin 167'si (% 46,0) kız, 196'sı (% 54,0) erkek olmak üzere toplam 363 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada Genel Liselerin son sınıflarında öğrenim görmekte olan % 68,6 (249 kişi) oranlarıyla yer almaktadır. Endüstri Meslek Liselerinin son sınıflarında öğrenim görmekte olan % 31,4 (114 kişi) oranlarıyla yer almışlardır. Örneklemin genel liselerde daha çok olmasının nedeni birden çok okulda çalışmanın yapılmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmada bölümü sayısal olan öğrencilerden % 66,1 (240 kişi) oranlarıyla yer almaktadır. Bölümü EA olan öğrenciler % 33,9 (123 kişi) oranlarıyla yer almaktadır. Sayısal bölümden daha çok öğrencinin olmasının nedeni birden çok okulda çalışmanın yapılması ve Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin tümünün sayısal bölümden seçilmesinden kaynaklanmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %12,1'ni oluşturan 44 kişinin baskıcı ve otoriter tutum, % 17,4'ünü oluşturan 63 kişinin aşırı koruyucu tutum, % 2,5'ini oluşturan 9 kişinin reddedici tutum, % 62,3'ünü oluşturan 226 kişinin eşitlikçi-demokratik tutum, % 5,8'ini oluşturan 21 kişinin tutarsız tutuma sahip ailelerden geldiği görülmektedir. Örnekleimde en yüksek düzeyde % 62,3'ünü oluşturan 226 kişinin eşitlikçi-demokratik tutuma sahip ailelerden geldiği görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 2,2'sini oluşturan 8 kişinin yüksek, % 10,2'sini oluşturan 37 kişinin ortanın üstü, % 74,7'sini oluşturan 271 kişinin orta, % 9,1'ni oluşturan 33 kişinin ortanın altı, % 3,9'nı oluşturan 14 kişinin ailesinin aylık ortalama gelir durumu dar gelirli düzeydedir. Örnekleimde en yüksek düzeyde % 74,7'sini oluşturan 271 kişinin orta gelir düzeyine sahip ailelerden geldiği görülmüştür. Bu durum örneklemin alındığı bölgedeki ailelerin orta gelir düzeyine sahip ailelerden olması beklentisiyle doğru orantılıdır.

Genel Lise ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Rotter Denetim Odağı Ölçeği puanlarının cinsiyete göre, okudukları okula göre, okudukları bölüm, anne ve baba tutumu ve öğrencilerin sosyo ekonomik düzeylerine göre farklılaşmış farklılaşmadığı tablo 1, 2, 3, 4, 5, ve 6'da gösterilmiştir. Bu doğrultuda bağımsız ki-kare (chi-square) Analizi kullanılmış, elde edilen veriler tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 1: Denetim Odağı Değişkeni için Frekans ve Yüzdeleri

	<i>f</i>	%
İç denetim	63	17,4
Dış Denetim	79	21,8
Karma	221	60,9
Total	363	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan 363 öğrencinin % 17,4’ü (63 kişi) içten denetimli, % 21,8’i (79 kişi) dıştan denetimli ve % 60’ı (221 kişi) karma puana sahip olduğu görülmektedir. Rotter denetim odağı ölçeğine göre 0-7 puan iç denetimli, 8-13 arası karma puan ve 14 ve üstü puan dış denetimliliğe işaret eder.

Tablo 2: Denetim Odağı ile Cinsiyet Değişkenleri arasındaki Bağımlılığı Belirlemek üzere Yapılan Ki-kare (Chi-Square) Analizi Sonuçları

	Gruplar	Değerler	Rotter		Toplam	χ^2	sd	p
			İç	Dış				
Cinsiyet	Kız	N	30	37	67	,009	1	,926
		% Cinsiyet	44,8	55,2	100,0%			
		% D.Odağı	47,6	46,8	47,2%			
		% Toplam	21,1	26,1	47,2%			
	Erkek	N	33	42	75			
		% Cinsiyet	44,0	56,0	100,0%			
		% D.Odağı	52,4	53,2	52,8%			
		% Toplam	23,2	29,6	52,8%			
	Total	N	63	79	142			
		% Cinsiyet	44,4%	55,6	100,0			
% D.Odağı		100,0%	100,0	100,0				
% Toplam		44,4%	55,6	100,0				

$\chi^2=0,009$; $p>.05$

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğrencilerden kız öğrencilerinin 30’u (%44,8) içten denetimli; 37’si (%55,2) dıştan denetimli olduğu görülürken; erkek öğrencilerinin 33’ü (% 44) içten denetimli; 42’si (% 56) dıştan denetimli olduğu görülmektedir. Genel grupta ise 63 öğrencinin (%44,4) içten denetimli olduğu, 79 öğrencinin (%55,6) dıştan denetimli olduğu görülmektedir. Denetim odakları farklı öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre aralarında bir fark olup olmadığını test etmek için yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda, değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

◆ Vahdettin Yaşar

Tablo 3: Denetim Odağı ile Lise Türü Değişkenleri arasındaki Bağımlılığı Belirlemek üzere Yapılan Ki-kare (Chi-Square) Analizi Sonuçları

Gruplar	Değerler	Rotter		Toplam	χ^2	sd	p	
		İç	Dış					
Okul	Genel L.	N	41	58	99	1,154	1	,283
		% Okul	41,4	58,6	100,0			
		% D.Odağı	65,1	73,4	69,7			
		% Toplam	28,9	40,8	69,7			
	EML	N	22	21	43			
		% Okul	51,2	48,8	100,0			
		% D.Odağı	34,9	26,6	30,3			
		% Toplam	15,5	14,8	30,3			
Total	N	63	79	142				
	% Okul	44,4	55,6	100,0				
	% D.Odağı	100,0	100,0	100,0				
	% Toplam	44,4	55,6	100,0				

$\chi^2=1,154; p>.05$

Tablo 3’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan Genel Lise öğrencilerinden 41’inin (% 41,4) içten denetimli, 58’inin (% 58,6) dıştan denetimli olduğu görülürken; araştırmaya katılan Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden 22’si (% 51,2) içten denetimli, 21’i (% 48,8) dıştan denetimli olduğu görülmektedir. Genel gruba bakıldığında % 44, 4’ünün (63 öğrencinin) içten denetimli, % 55,6’sının (79 öğrencinin) dıştan denetimli olduğu görülmektedir. Denetim odakları farklı öğrencilerin lise türü değişkenine göre aralarında bir fark olup olmadığını test etmek için yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda, değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4: Denetim Odağı ile Bölüm Değişkenleri arasındaki Bağımlılığı Belirlemek üzere Yapılan Ki-kare (Chi-Square) Analizi Sonuçları

Gruplar	Değerler	Rotter		Toplam	χ^2	sd	p	
		İç	Dış					
Bölüm	SAY	N	42	45	87	1,391	1	,283
		% Bölüm	48,3	51,7	100,0			
		% D.Odağı	66,7	57,0	61,3			
		% Toplam	29,6	31,7	61,3			
	EA	N	21	34	55			
		% Bölüm	38,2	61,8	100,0			
		% D.Odağı	33,3	43,0	38,7			
		% Toplam	14,8	23,9	38,7			
Total	N	63	79	142				
	% Bölüm	44,4	55,6	100,0				
	% D.Odağı	100,0	100,0	100,0				
	% Toplam	44,4	55,6	100,0				

$\chi^2=1,391; p>.05$

Tablo 4'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan sayısal bölüm öğrencilerinden 42'sinin (% 48,3) içten denetimli, 45'inin (% 51,7) dıştan denetimli olduğu görülürken; araştırmaya katılan Eşit Ağırlık bölümü öğrencilerinden 21'i (% 38,2) içten denetimli, 34'ü (% 61,8) dıştan denetimli olduğu görülmektedir. Genel gruba bakıldığında % 44,4'ünün (63 öğrencinin) içten denetimli, % 55,6'sının (79 öğrencinin) dıştan denetimli olduğu görülmektedir. Denetim odakları farklı öğrencilerin okudukları bölüm değişkenine göre aralarında bir fark olup olmadığını test etmek için yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda, değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 5: Denetim Odağı ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Değişkenleri arasındaki Bağımlılığı Belirlemek üzere Yapılan Ki-kare (Chi-Square) Analizi Sonuçları

Gruplar	Değerler	Rotter		Toplam	χ^2	sd	p
		İç	Dış				
Baskıcı ve otoriter	N	12	5	17	9,595	4	,048
	% Tutum	70,6	29,4	100,0			
	% D.Odağı	19,0	6,3	12,0			
	% Toplam	8,5	3,5	12,0			
Aşırı koruyucu	N	6	20	26			
	% Tutum	23,1	76,9	100,0			
	% D.Odağı	9,5	25,3	18,3			
	% Toplam	4,2	14,1	18,3			
Reddedici	N	2	2	4			
	% Tutum	50,0	50,0	100,0			
	% D.Odağı	3,2	2,5	2,8			
	% Toplam	1,4	1,4	2,8			
Eşitlikçi-Demokratik	N	39	47	86			
	% Tutum	45,3	54,7	100,0			
	% D.Odağı	61,9	59,5	60,6			
	% Toplam	27,5	33,1	60,6			
Tutarsız	N	4	5	9			
	% Tutum	44,4	55,6	100,0			
	% D.Odağı	6,3	6,3	6,3			
	% Toplam	2,8	3,5	6,3			
Total	N	63	79	142			
	% Tutum	44,4	55,6	100,0			
	% D.Odağı	100,0	100,0	100,0			
	% Toplam	44,4	55,6	100,0			

$\chi^2=9,595$; $p>.05$

Tablo 5'de görüldüğü üzere, İçten denetimli baskıcı-otoriter anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin oranı % 70,6; aşırı koruyucu anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin oranı % 23,1; reddedici anne-baba tutuma sahip öğrencilerin oranı % 50; eşitlikçi-demokratik anne-baba tutuma sahip öğrencilerin oranı %45,3; tutarsız anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin oranı % 44,4; dıştan denetimli baskıcı-otoriter anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin oranı % 29,4; aşırı koruyucu anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin oranı % 76,9; reddedici anne-baba tutuma sahip öğrencilerin

◆ Vahdettin Yaşar

oranı % 50; eşitlikçi-demokratik anne-baba tutuma sahip öğrencilerin oranı % 54,7; tutarsız anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin oranı %55,6'dır. Denetim odakları farklı öğrencilerin anne-baba tutumu aralarında bir fark olup olmadığını test etmek için yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda, değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı **bulunmuştur**.

Tablo 6: Denetim Odağı ile Algılanan Gelir Düzeyi Değişkenleri arasındaki Bağımlılığı Belirlemek üzere Yapılan Ki-kare (Chi-Square) Analizi Sonuçları

	Gruplar	Değerler	Rotter		Toplam	χ^2	sd	p
			İç	Dış				
Algılanan Gelir Düzeyi	Yüksek	N	0	2	2	3,084	4	,544
		% Gelir	,0	100,0	100,0			
		% D.Odağı	,0	2,5	1,4			
		% Toplam	,0	1,4	1,4			
	Ortanın üstü	N	7	10	17			
		% Gelir	41,2	58,8	100,0			
		% D.Odağı	11,1	12,7	12,0			
		% Toplam	4,9	7,0	12,0			
	Orta	N	45	54	99			
		% Gelir	45,5	54,5	100,0			
		% D.Odağı	71,4	68,4	69,7			
		% Toplam	31,7	38,0	69,7			
	Ortanın altı	N	6	10	16			
		% Gelir	37,5	62,5	100,0			
		% D.Odağı	9,5	12,7	11,3			
		% Toplam	4,2	7,0	11,3			
Dar gelirli	N	5	3	8				
	% Gelir	62,5	37,5	100,0				
	% D.Odağı	7,9	3,8	5,6				
	% Toplam	3,5	2,1	5,6				
Total	N	63	79	142				
	% Gelir	44,4	55,6	100,0				
	% D.Odağı	100,0	100,0	100,0				
	% Toplam	44,4	55,6	100,0				

$\chi^2=3,084$; $p>.05$

Tablo 6'da görüldüğü üzere, içten denetimli yüksek gelir düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 0, ortanın üstü gelir düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 41,2, orta gelir düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 45,5, ortanın altı gelir düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 37,5, dar gelirli düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 62,5; dıştan denetimli yüksek gelir düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 100, ortanın üstü gelir düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 58,8, orta gelir düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 54,5, ortanın altı gelir düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 62,5, dar gelirli düzeyine sahip öğrencilerin oranı % 37,5'tir. Denetim odakları farklı öğrencilerin ailenin gelir düzeyi değişkenine göre aralarında bir fark olup olmadığını test etmek için yapılan ki-kare (chi-square) analizi sonucunda, değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgiler Formundaki değişkenler ile Denetim odağı arasındaki ilişkilere genel olarak bakıldığında;

Araştırmaya katılan 363 öğrencinin % 17,4'ü (63 kişi) içten denetimli, % 21,8'i (79 kişi) dıştan denetimlidir. Lise öğrencileri denetim odakları açısından genel olarak incelendiğinde; grubun yapısı gereği, eleştiren, sorgulayan, analiz ve sentez edenlerin oranının yüksek olması beklenirken, olayları şans, kader, kısmet gibi faktörlere bağlayan dıştan denetimli öğrencilerin oranı daha yüksek bulunmuştur. Bu da toplumsal normların izlerinin bireyler üzerindeki etkisinin güçlü olması ile açıklanabilir.

Genel Lise ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı saptanamamıştır. Aksoy ve Mağden (1994), Aksoy (1992), Sert-Ağır (1994) tarafından yapılan araştırmalarda denetim odağı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan araştırmanın sonucu Aksoy ve Mağden (1994), Aksoy (1992), Sert-Ağır (1994) araştırmaları ile örtüşmektedir.

Genel Lise ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanlarının algılanan ebeveyn tutumu değişkenine göre farklılaştığı saptanamamıştır. Buluş (1996), Arıcağ (1995) tarafından yapılan çalışmada aile ortamını algılama şeklinin denetim odağının düzeyi üzerinde etkisinin olmadığı, ancak Sert-Ağır (1994), tarafından yapılan araştırmalarda ise denetim odağı düzeyi ile ebeveyn tutumlarını algılama arasında anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan araştırmanın sonucu Buluş (1996), Arıcağ (1995)'ın araştırmaları ile örtüşmekte ama Sert-Ağır (1994) araştırmaları ile örtüşmemektedir.

Genel Lise ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanlarının gelir düzeyi değişkenine göre farklılaştığı saptanamamıştır. Buluş (1996), tarafından yapılan çalışmada ailenin ekonomik düzeyinin denetim odağının düzeyi üzerinde etkisinin olmadığı, ancak Sert-Ağır (1994), Arıcağ (1995), Aksoy (1992) tarafından yapılan araştırmalarda ise denetim odağı düzeyi ile gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan araştırmanın sonucu Buluş (1996)'un araştırması ile örtüşmekte ama Aksoy ve Mağden (1994), Aksoy (1992), Sert-Ağır (1994) araştırmaları ile örtüşmemektedir.

Araştırmada Genel Liseler ve Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin başarı, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, saldırganlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, yaratıcılık ve liderlik kişilik özelliklerinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir. Sonuçları tablo 7 ve 8'de verilmiştir. Bu kişilik özelliklerinden alınan puanların öğrencilerin öğrenim gördükleri eğitim kurumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda bağımsız grup T- Testi kullanılmıştır.

◆ Vahdettin Yaşar

Tablo 7: Genel Lise ve Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Birlikte Kişilik Özelliklerinden Almış Oldukları Puanların Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

ACL Alt boyutları	\bar{x}	<i>ss</i>
Başarma	48,76	9,35
Başatlık	49,80	9,66
Sebat	47,00	9,46
Düzen	46,73	8,47
Duyguları anlama	46,67	10,02
Bağımsızlık	51,86	9,19
Saldırganlık	51,89	10,26
Otokontrol	48,53	9,84
Özgüven	48,69	9,82
Kişisel uyum	44,57	10,68
Yaratıcılık	50,78	8,98
Liderlik	43,48	9,32

Tablo 7’de görüldüğü üzere, Genel Lise ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin bağımsızlık, saldırganlık ve yaratıcılık özellikleri bakımından Türkiye ortalamasının (Türkiye Ortalaması $X = 50.0$) üzerinde puan almışlardır. Yine tüm öğrencilere bakıldığında başarma, sebat, başatlık, düzen, duyguları anlama, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum ve liderlik özellikleri bakımından Türkiye ortalamasının altında puan aldıkları görülmektedir.

Tablodan 7’den de anlaşılacağı üzere başkalarına karşı atak ve kırıncı tavırlar takınmak, başkalarından ya da toplumsal değer ve beklentilerden bağımsız hareket edebilme, bireyin yaşadığı toplumun değerlerinden farklı ve orijinal değerlere, fikir- lere sahip olma derecesi gibi davranış ve özelliklerin her iki gruptaki öğrencilerin denetim odağı düzeyi ile pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmada öğrencilerin kişilik özellikleri ile denetim odağı düzeyleri arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı tekniği uygulanmış ve sonuçları tablo 8 ve 9’da verilmiştir.

Tablo 8: Genel Lise Öğrencilerinin Rotter Denetim Odağı Ölçeği Puanları ile ACL Alt Boyutları Arasındaki İlişkileri Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

ACL Alt boyutları	Rotter		
	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Başarma	247	,138	,030
Başatlık	247	,209	,001
Sebat	247	,076	,236
Düzen	247	,060	,348
Duyguları anlama	247	,077	,226
Bağımsızlık	247	,084	,189
Saldırganlık	247	,072	,258
Otokontrol	247	-,043	,503
Özgüven	247	,130	,041
Kişisel uyum	247	-,061	,342
Yaratıcılık	247	,195	,002
Liderlik	247	,029	,645

Tabloda 8’de görüleceği üzere, genel lise öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile ACL alt boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek üzere yapılan Pearson çarpım moment korelasyon analizi sonucunda rotter denetim odağı ölçeğinden alınan puanlarla ACL başarıma, başatlık, özgüven, yaratıcılık alt boyutlarından alınan puanlar arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tablo 9: EML Öğrencilerinin Rotter Denetim Odağı Ölçeği Puanları ile ACL Alt Boyutları Arasındaki İlişkileri Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

ACL Alt boyutları	Rotter		
	N	r	p
Başarma	247	,023	,808
Başatlık	247	,013	,887
Sebat	247	-,039	,679
Düzen	247	-,096	,309
Duyguları anlama	247	-,015	,871
Bağımsızlık	247	,024	,798
Saldırganlık	247	,026	,783
Otokontrol	247	,066	,483
Özgüven	247	,112	,236
Kişisel uyum	247	-,065	,493
Yaratıcılık	247	,023	,810
Liderlik	247	-,071	,451

Tablo 9’da görüleceği üzere, endüstri meslek lisesi öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile ACL alt boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek üzere yapılan Pearson çarpım moment korelasyon analizi sonucunda rotter denetim odağı ölçeğinden alınan puanlarla ACL alt boyutlarından alınan puanlar arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Sonuçlar

Bu araştırma farklı liselerde (Genel Lise ve Endüstri Meslek Liselerinde) öğrenimlerine devam eden 16–18 yaş grubundaki öğrencilerin denetim odakları ile bazı kişilik özellikleri (başarı, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, saldırganlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, yaratıcılık ve liderlik) arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını saptamak amacıyla yapılmıştır.

Araştırma 2005–2006 eğitim öğretim döneminde gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modeline göre yapılan araştırmanın evrenini İstanbul ili Avcılar ilçesi sınırlarında bulunan Endüstri meslek lisesi ve Genel liselerde öğrenim görmekte olan 16–18 yaş grubundaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini random olarak seçilen Avcılar Lisesi, Avcılar 50. Yıl İnsa Lisesi, Avcılar Süleyman Nazif lisesi, Avcılar Endüstri Meslek lisesinde öğrenim gören 16–18 yaş grubundaki 363 (165 kız, 198 erkek) öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemini oluşturan öğrencilerin 249’ü (102’si erkek, 147’si kız) Genel lise, 114’ü de (96’sı erkek, 18’i kız) Endüstri Meslek Lisesine devam etmektedir.

Araştırmanın veri toplama aşamasında öğrencilerin kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla Sifat Tarama Listesi (ACL) ve denetim odağı düzeylerini saptamak

◆ **Vahdettin Yaşar**

için Rotter Denetim Odağı (RİDDOÖ) olmak üzere iki ölçekten yararlanılmıştır. Ayrıca, kişisel bilgilerin toplanması için öğrencilerden Kişisel Bilgiler Formu (KBF)' nu doldurmaları istenmiştir.

Veriler toplandıktan sonra istatistiksel çözümlenmeler gerçekleştirilmiştir. Örnekleme oluşturan öğrencilerin Genel Lise ve Endüstri Meslek Lisesi ayrı ayrı Rotter denetim odağı puanlarının öğrencilerin cinsiyet durumları, okudukları okul, okudukları bölüm, anne ve baba tutumu ve öğrencilerin sosyo ekonomik düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacı ile ki-kare (chi-square) testi uygulanmıştır.

Öğrencilerin, başarıma, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, saldırganlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, yaratıcılık ve liderlik kişilik özelliklerinin, **öğrencilerin okudukları okula göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacı ile bağımsız grup t-testi** uygulanmıştır.

Öğrencilerin, başarıma, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, saldırganlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, yaratıcılık ve liderlik kişilik özelliklerinden alınan puanlar ile **denetim odağı ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını saptamak amacı ile de Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı tekniği** kullanılmıştır.

Elde edilen verilerin manidarlıkları .05 düzeyinde test edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sıralanmıştır.

1. Genel Lise öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile cinsiyet, okudukları lise türü, öğrenim gördükleri alan, algılanan gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
2. Genel Lise öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile algılanan ebeveyn tutumları arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık **bulunmuştur**.
3. Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile cinsiyet, okudukları lise türü, öğrenim gördükleri alan, algılanan gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
4. Öğrencilerin devam ettikleri okul ile bir kişilik özelliği olarak saldırganlık, başarıma, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, liderlik arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
5. Öğrencilerin devam ettikleri okul ile bir kişilik özelliği olarak yaratıcılık arasında .05 anlamlı bir farklılık **bulunmuştur**. Bu farklılık Endüstri Meslek lisesi lehinedir.
6. Genel liselere devam eden öğrencilerin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile ACL kişilik özelliği olarak başarıma, başatlık, özgüven ve yaratıcılık arasında .05 düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki **bulunmuştur**.
7. Genel liselere devam eden öğrencilerin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile ACL kişilik özelliği olarak sebat, saldırganlık, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, oto kontrol, kişisel uyum, liderlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

8. Endüstri Meslek Liselere devam eden öğrencilerin Rotter denetim odağı ölçeği puanları ile ACL kişilik özelliği olarak saldırganlık, başarma, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, yaratıcılık, liderlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Öneriler

Denetim odağı ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin sorgulanması sonucu elde edilen bulgular dikkate alındığında aşağıdaki konularda çalışmalar yapılabilir.

1. Ailenin çocuğun kişiliğinin gelişiminde güçlü etkisi olduğundan hareketle, çocuklara olumlu kişilik özelliklerinin kazandırılması amacıyla okullarda veli toplantıları ve özel konferanslar yapılarak veliler bilinçlendirilebilir.
2. Sınıf ve ders öğretmenleri denetim odağı konusunda öğrencileri bilgilendirilebilir ve bilinçlendirilebilir.
3. Okullardaki Rehber Öğretmenler tarafından öğrencilere yönelik kendilerini tanıma, anlama, kendilerini ifade etme ile ilgili uygulamalı grup çalışmaları yapılabilirler. Özellikle etkili iletişim becerileri oluşturma, atılganlık eğitimi gibi kişisel gelişim konularına yer verilebilir.
4. Okullarda görev yapan Rehber Öğretmenlerin Hizmet içi eğitim kurslarıyla, alandaki uzman kişilerin bilgileri doğrultusunda yeni gelişmeler ve bilimsel çalışmalar hakkında bilgilendirilebilirler.
5. Okullardaki öğrencilerin kişilik özelliklerinin dikkate alınması ve olumlu kişilik özelliklerini kazanmaları doğrultusunda okullardaki rehberlik servisleri ve öğrenci başına düşen rehber öğretmen sayısı artırılabilir. Bunun için üniversitelerde yeni bölümlerin açılması ve gerekli uzman personelin yetiştirilmesi sağlanabilir.
6. Lise Öğrencilerinin dıştan denetimli olmaktan çok içten denetimli olmaları konusunda
Yönlendirilmeleri amacıyla yönelik seminer çalışmaları düzenlenebilir.
7. Öğrencilerin yapılacak seminerlere aktif katılımını ve devamını sağlamak amacıyla Okullardaki Rehberlik Servisleri ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri daha işler düzeye getirilmelidir.
8. Denetim Odağı ve kişilik özellikleri ile ilgili daha ayrıntılı ve deneysel nitelikte araştırmalar yapılabilir ve böylece daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutulabilir.
9. Okullardaki Rehberlik Servislerine daha üst düzeyde işlerlik kazandırılmalı ve ülkemizde tüm çocuklarımıza/öğrencilerimize Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri ulaştırılmalıdır.
10. Basın yayın kuruluşlarında daha kapsamlı ve zamana yayılmış programlar yapılabilir. Programlarda öğrencilere yönelik kişilik, öz güven, benlik, güven vb konularla ilgili kendilerini tanımayı kolaylaştıracak bilgiler vermeleri sağlanabilir.

◆ Vahdettin Yaşar

Kaynakça

- Ağır-S., M.(1994). **Normal Lise Öğrencileriyle İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odakları Üzerine İnceleme**, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Aksoy, A. C. (1992). **Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Özsayı Ve Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi**, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi)Ankara.
- Aksoy, A. ve Duyan M. (1993). **Denetim Odağı İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, YA-PA 9. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırma Semineri, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.
- Allport, W.Gordon. (1961). **Pattern and Growth in Personality**, New York: Mc Graw Hill Company.
- Arıca, T. (1995). **Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı Ve Denetim Odağı İlişkisi**, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), İstanbul.
- Baymur, F. (1989). **Genel Psikoloji**, İnkılâp Yayınevi, 8. Basım, İstanbul.
- Buluş, M. (1996). **Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Burger, M. Jerry. (2006). **Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsane Doğasına Dair Söyledikleri**. (Çev: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu), Kaknüs Yayınları 1. Basım, İstanbul.
- Cole, Luella., Morgan, John. J.B. (1985). **Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi**, (Çev: Belkıs Halim Vassaf). M. E. Basımevi, 3. Basım, İstanbul.
- Cüceloğlu, D. (1993). **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitapevi, 4. Basım, İstanbul.
- Çakar, M. (1997). **Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Denetim Odağı Düzeylerinin İncelenmesi**, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), İstanbul.
- Dağ, İ. (1991). **“Rotter’in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeğinin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenirliği ve Geçerliliği”**, Ankara. Psikoloji Dergisi, Cilt:7, Sayı: 161.
- Enç, M. (1990). **Ruh Bilim Terimleri Sözlüğü**, Karatepe Yayınları, Ankara.
- Köknel, Ö. (1982). **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, Onur Basımevi, Ankara.
- Morgan, C. (1991). **Psikolojiye Giriş**, (Çeviren: Hüsnü Arıca ve Arkadaşları), Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara.
- Otrar, M. (1997). **Endüstri Meslek Liseleri ve Çıraklık Eğitim Merkezlerinde Öğrenim Görmekte Olan 16-18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Bazı Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması**, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Rotter, Jullian, B. (1966). **Generalized Expectancies For İnternal Versus External Control of Reinforcement**. Psychological Monograraph. 80.
- Savran, C. **Sıfat Listesi (ACL)’ nin El Kitabı**.
- Savran, C.(1993). **Adjective Check List’in Türkiye İçin Geçerlik, Güvenirlik Çalışması**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Songar, A., Tanaltay, S., Uğur, M. (1986). **Her Yaşta Ruh Sağlığı**, Tercüman Aile Kültür Kitaplığı, İstanbul.
- Yanbastı, G. (1996). **Kişilik Kuramları**, Ege Üniversitesi Basımevi, No:53, İzmir.
- Yeşilyaprak, B. (1989). **Ana- Baba Tutumlarının Kişilik Gelişimi Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Araştırma**, YA-PA 6. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırma Semineri, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

COMPARISON OF LOCUS OF CONTROL LEVELS AND SOME PERSONALITY CHARACTERISTICS OF STUDENTS IN THE 16–18 AGE GROUP HAVING EDUCATION IN DIFFERENT HIGH SCHOOLS*

Vahdettin YAŞAR**

Abstract

In this study, the locus of control and the relationship between the students' personality characteristics in two different school types was investigated. First type of school represented the number of High Schools. The number of Vocational Schools represented the other school type. These types of schools are classified under the formal ones in Turkish Educational System. Locus of Control Inventory was developed by Rotter. Rotter's Locus of control criterion was adapted to Turkish by İhsan Dağ. Adjective Checklist (ACL) standardized by Savran (1993) as a personality measure was used to evaluate some personality characteristics. The study was realized at the second semester of 2005–2006 academic year. The sample consisted of 363 subjects. 165 of subjects were female and 198 of subjects were male. The number of High school students was 249. 102 of them were male and 147 were female. The number of Vocational School students was 114. 96 of them were male and 18 of them were female. The data was calculated by using SPSS 11.5. The results were presented as table for every interest area. The followings were concluded:

1. A meaningful relationship was found between high school students' Rotter Locus of control criterion points and ACL personality characteristics namely success, dominance, self-confidence and creativity.
2. Among students having education at Vocational High schools a meaningful relationship was not found between Rotter's Locus of control criterion points and ACL personality characteristics.
3. There was found a difference between a personality characteristic of creativity and the type of school students having education on the behalf of Vocational High School students.
4. A meaningful relationship was found between High School and Vocational High School students' Rotter's Locus of control criterion points and sex, school type, branch of study, socioeconomic level and perception of parents' attitudes.

Key Words: Locus of control, personality characteristics and students

* This research is based on a part Of the master's program degree thesis that was made by Marmara Universty Istitute Of Educational Sciences Guidance and Counseling Programme "The Comparision Of The Level of Locus Control and Some Personality charesteristics Of The Students 16-18 Age Group In High Schools"

** The Headmaster Of Avcılar Gudence And Research Center